

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ТОДЕВ *с/у* БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 31036/02)

РЕШЕНИЕ

Настоящата версия е била изменена в съответствие с член 81 от регламента на Съда на 8 септември 2008 г.

СТРАСБУРГ

22 май 2008 г.

ВЛЯЗЛО В СИЛА НА

22/08/2008

Настоящото решение може да претърпи промени по отношение на формата.

По делото Тодев с/у България,

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение) в състав от :

Пеер Лоренцен, *председател*,
Снежана Ботушарова,
Карел Юнгвирт,
Райт Марусте,
Ренате Жегер
Марк Вилигер,
Изабел Берро-Лефевр, *съдии*,
и Клаудия Вестердик, *секретар на отделението*,
След обсъждане на заседание на състава на 29 април 2008 г.,
Постанови следното Решение, прието на същата дата :

ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПРОЦЕДУРАТА

1. Процедурата е образувана по жалба (№ 31036/02), отправена срещу Република България, с която българският гражданин г-н Живко Михайлов Тодев („жалбоподателя“) е сезирал Съда на 31 юли 2002 г. на основание член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“).

2. Жалбоподателят се представлява от адвокати М. Екимджиев и С. Стефанова, от Пловдивската адвокатска колегия. Българското правителство („Правителството“) се представлява от своя агент, г-жа М. Коцева, от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателят се оплаква, че задържането му в психиатрично заведение е било незаконно от гледна точка на вътрешното законодателство и Конвенцията и, че освен това е било невъзможно да се обжалва акта на прокурора, с който е постановено задържането му.

4. На 3 април 2006 г., Съдът реши да съобщи жалбата на Правителството. Както позволява член 29 § 3 от Конвенцията, той освен това е решил, че ще бъдат разгледани едновременно въпросите по допустимостта и съществуването на делото.

5. На 9 май 2006 г., Съдът е получил уведомление, според което сестрата на починалия, г-жа Недялка Каравасилева, желае да продължи процедурата от името на жалбоподателя, починал на 1 ноември 2005 г.

ФАКТИЧЕСКА ОБСТАНОВКА

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателят е роден през 1944 г. По време на събитията е живял в Пловдив.

7. На 10 юни 2002 г., съсед на жалбоподателя депозира жалба пред районна прокуратура Пловдив, с която твърди, че жалбоподателят е ранил баща си с бравда. Жертвата е подала жалба на 13 юни 2002 г.

8. На 13 юни 2002 г., жалбоподателят е откаран от полицията в психиатричната болница в Пловдив. Същият ден, главният лекар на заведението е изготвил искане за настаняване, в което сочи, че жалбоподателят страда от хронична параноидна шизофрения, че го е прегледал след ареста му и, че представлява заплаха за себе си и за околните.

9. На следващият ден, позовавайки се на инструкция на Министерството на здравеопазването, прокуратурата е постановила настаняването на жалбоподателя, с цел установяване, дали е необходимо задължително психиатрично лечение. Актът на прокуратурата постановява, освен това, че жалбоподателят следва да бъде освободен след предвиденият срок от тридесет дни.

10. На 22 юли 2002 г., адвокатът на жалбоподателя е поискал отмяна на постановлението на прокуратурата. На 6 август 2002 г., прокурор от окръжна прокуратура е разгледал жалбата и е дал указание на районна прокуратура да изследва защо експертизата не е била извършена в тридесетдневния срок и да определи причините, поради които директорът на психиатричното заведение е пропуснал да информира прокуратурата, и да поиска удължаване на задържането.

11. Междувременно, на 25 юли 2002 г., медицинските експерти са изготвили доклада си относно жалбоподателя. Този доклад уточнява, че заинтересованият страда от параноидна шизофрения от 18-годишна възраст и, че представлява заплаха за живота си и този на околните. С оглед на това, експертите се произнасят в подкрепа на задължителното психиатрично лечение.

12. Заинтересованият е бил освободен на 19 септември 2002 г.

13. На 22 октомври 2002 г. Пловдивската районна прокуратура предлага на районния съд да постанови настаняването на жалбоподателя. Все пак, на заседанието от 10 май 2003 г. представителят на прокуратурата е заявил, че вече не подкрепя това предложение с оглед на установеното подобрене на здравословното състояние на заинтересования. С решение от същата дата, съдът е отхвърлил предложението за настаняване, първоначално издадено от прокуратурата.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Законът за народното здраве от 1973 г. и Инструкция № 1/81 на Министерството на народното здраве

14. Съгласно член 36, алинеи 3 и 6 от Закона за народното здраве във връзка с членове 59, 61 и 62 от същия закон, понастоящем отменен, лице, страдащо от психични смущения, може да бъде подложено на задължително психиатрично лечение по решение на районния съд. Подобна процедура се ангажира по предложение на районния прокурор, който е длъжен да извърши предварително разследване относно необходимостта от това.

15. Член 61, алинея 2 от закона, такъв какъвто е в сила между юли 1999 г. и декември 2004 г., се е предвиждало, че прокурорът може да разпреди принудителната хоспитализация на дадено лице, ако то отказва да се подложи доброволно на предварителен психиатричен преглед. Максималната продължителност на тази хоспитализация е била тридесет дни; все пак, в изключителни случаи, тя е могла да бъде продължена до три месеца с постановление на органа, който е решил настаняването (член 61, алинея 3 и 4). Законът не е предвиждал задължителното получаване на медицинско становище преди постановяването на подобна мярка.

16. Инструкция № 1/81 на Министерството на народното здраве, която е в сила по време на събитията, е подзаконов нормативен акт. Тя се е основавала на член 2 от допълнителните разпоредби на Закона за народното здраве, който е предвиждал, че Министерството на народното здраве приема правилници и издава инструкции за приложението на закона.

Член 4, параграф 2 от Инструкция № 1/81, в приложимата си по делото част, е гласял следното :

“ (...) [психиатричната] експертиза се извършва от санитарните власти със съгласието на заинтересования. При липса на съгласие от негова страна, санитарните власти изискват бързо решение в писмен вид и съдействието на прокурор или съдия за целите на прегледа [на заинтересования] без неговото приемане в болница, или временното пребиваване в психиатричен център за извършването на психиатрична експертиза. “

17. Според разпоредбата на член 8 от Инструкцията, главният лекар на психиатричния център е следвало да информира прокуратурата и да поиска нейното съдействие в срок от двадесет и четири часа, считано от началото на настаняването.

18. Член 5, алинея 1 уточнява, че максималната продължителност на хоспитализацията е тридесет дни. Алинея 2 предвижда възможност този срок да бъде продължен с тридесет дни, като искането за

продължаване следва да бъде направено преди изтичането на предварително определения срок.

Б. Законът за Министерството на вътрешните работи от 1997 г.

19. Член 70, алинея 1 (3) от Закона за Министерството на вътрешните работи от 1997 г. предвижда, че полицията може да задържи всяко лице, което показва, че страда от психиатрично заболяване и което с поведението си нарушава обществения ред или излага живота си на „явна опасност“.

ПРАВНА ОБСТАНОВКА

I. ПРЕДВАРИТЕЛНА ЗАБЕЛЕЖКА

20. Жалбоподателят е починал на 1 ноември 2005 г., докато делото е било висящо пред Съда. Не се оспорва, че сестра му притежава необходимото качество да продължи процедурата от името на починалия и Съдът не вижда причини да постанови противното (виж, например, *Луканов с/у България*, решение от 20 март 1997 г., *Сборник постановления и решения 1997-II*, стр. 540, § 35).

II. ОТНОСНО ПРЕТЕНДИРАНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5 § 1 е) ОТ КОНВЕНЦИЯТА

21. Жалбоподателят се оплаква, че е бил лишен от свободата си противозаконно и произволно, в противоречие на разпоредбите на член 5 § 1 е) от Конвенцията, който гласи следното :

„ 1. Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвидени от закона :

(...)

е) законосъобразно лишаване от свобода (...) на душевноболни лица (...) ; “

A. Относно допустимостта

22. Съдът констатира, че настоящата жалба не е явно необоснована по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията. Той установи, освен това, че не вижда никакъв друг мотив за недопустимост. С оглед на това следва тя да се приеме за допустима.

Б. По същество

23. Жалбоподателят поддържа, че вътрешното законодателство, което позволява настаняването в психиатрично заведение по разпореждане на прокурор не е било спазено в конкретния случай. По-специално, той твърди, че не е бил поканен доброволно да се подложи на преглед и, че не е бил освободен нито след изтичането на законовия срок от тридесет дни, нито след изготвянето на психиатрична експертиза по отношение на него, въпреки липсата на разпореждане от прокурор или на съдебно решение, което да предвижда евентуално увеличение на задържането му.

24. Освен това, той счита, че вътрешното законодателство, позволяващо настаняването в психиатрично заведение с постановление на прокурор не предоставя защита срещу произволното лишаване от свобода и съответно не отговаря на изискванията на член 5 § 1. Според него, искането за настаняване, формулирано от главният лекар на психиатричното заведение, не е било придружено от медицинско становище и не съдържа точни данни относно здравословното му състояние. Съответно, лишаването му от свобода не е решено със становището на лекар експерт.

25. Правителството не е представило становище.

26. Съдът припомня на първо място, че за да бъдат спазени изискванията на член 5 § 1, лишаването от свобода трябва да бъде „законосъобразно“ и извършено „по реда, предвиден в закона“. В тази област, Конвенцията препраща основно към националното законодателство и въвежда задължението за спазване на правилата по същество, както и процесуални, но изисква освен това всяко лишаване от свобода да е в съответствие с целите на член 5: защита на индивида срещу произвол (*Winterwerp c/у Холандия*, решение от 24 октомври 1979 г., серия А № 33, стр. 17, § 39 ; *Aerts c/у Белгия*, решение от 30 юли 1998 г., *Сборник* 1998-V, стр. 1961, § 46 ; *Hutchison Reid c/у Великобритания*, № 50272/99, § 47, 20 февруари 2003 г.).

27. Освен това, съгласно съдебната практика на Съда, едно лице не може да се счита за „душевно болно“ и да изтърпи лишаване от свобода, освен ако са налице едновременно трите следни условия: на първо място, неговото душевно заболяване трябва да е установено по достоверен начин; на второ място, болестта трябва да е от такова естество или тежест, които да оправдават настаняването; настаняването не може да бъде валидно продължено, освен ако не продължава да е налице такава болест (виж, след други, *Върбанов с/у България*, № 31365/96, § 45, ЕСПЧ 2000-X ; *Hutchison Reid*, цитирано по-горе, § 48).

28. Накрая, Съдът счита, че лишаването от свобода на лице, считано за душевно болно, може да се прецени като съответстващо на

член 5 § 1 е) от Конвенцията, единствено, ако е постановено със становището на лекар експерт, в противен случай защитата срещу произвол, установена от член 5 от Конвенцията, не би била осигурена. В тази връзка, възприетите форма и процедура могат да зависят от обстоятелствата и Съдът счита, че в спешни случаи или когато дадено лице е задържано поради буйното си поведение, такова становище да бъде получено веднага след задържането му. Във всички други случаи, е необходимо предварително консултиране (*Върбанов*, цитирано по-горе, § 47, и *Каяджиева с/у България*, № 56272/00, § 31, 28 септември 2006 г.).

29. В конкретния случай Съдът отбелязва, че вследствие на жалбите, подадени на 10 и 13 юни 2002 г., жалбоподателят е арестуван от представители на полицията и заведен в психиатрично заведение. Той отбелязва, че Правителството не е пояснило, кое е законното основание за това лишаване от свобода. Ако се приеме, че жалбоподателят е бил арестуван в приложение на разпоредбата на член 70, алинея 1 (3), от Закона за Министерството на вътрешните работи от 1997 г. (параграф 19 по-горе), не бе доказано, че условията за приложение на тази разпоредба са били налице. Освен това, доколкото вътрешните органи са реагирали едва три дни, след като са били сигнализирани за буйното поведение на заинтересования, следва да се констатира, че са могли да поискат предварителното становище на лекар. С оглед на това, арестът на жалбоподателя и настаняването му в психиатрично заведение не представляват законосъобразно лишаване от свобода по смисъла на член 5 § 1 е).

30. За сметка на това, по отношение на обхванатия период на задържане в постановлението на прокурора от 14 юни 2002 г., Съдът констатира, че той не е бил законосъобразен по смисъла на член 5 § 1 е). И така, дори и вътрешното законодателство да не е задължавало прокурора да поиска медицинско становище, Съдът отбелязва, че задържането в срок от тридесет дни е решено въз основа на искане от главния лекар на психиатричното заведение. Като се има предвид, че жалбоподателят е страдал от старо заболяване и съответно добре познато на компетентните власти, можем да предположим, че това искане е включвало и преценка от специалист на заболяването и на неговия мащаб. Поради това, можем да считаме, че е било установено, че състоянието на заинтересования е оправдавало неговото настаняване.

31. Най-накрая, Съдът отбелязва, че считано от 13 юли 2002 г. задържането на жалбоподателя не е имало никаква законосъобразна основа според вътрешното законодателство. Срокът от тридесет дни, предвиден в прокурорското постановление е бил изтекъл, без да е било внесено искане за продължаването му. С оглед на това, Съдът счита, че

този период на задържане е бил извършен в противоречие с изискванията на член 5 § 1 е).

32. С оглед на горните аргументи, Съдът счита, че два от трите периода на задържане, посочени по-горе (параграфи 28 до 30) са били извършени в противоречие на член 5 § 1 е). С оглед на това е налице нарушение на тази разпоредба.

III. ОТНОСНО ПРЕТЕНДИРАНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5 § 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

33. Жалбоподателят се оплаква от нарушаване на правото му да разполага с ефективно средство за защита, което му позволява да бъде решен въпроса за законосъобразността на задържането му. Позицията се на член 5 § 4 от Конвенцията, който гласи :

„Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе.“

А. Относно допустимостта

34. Съдът констатира, че настоящата жалба не е явно необоснована по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията. Той установи, освен това, че не вижда никакъв друг мотив за недопустимост. С оглед на това следва да се приеме за допустима.

Б. По същество

35. Жалбоподателят заявява, че не е разполагал с никакво правно средство за обжалване на решението за поставянето му в психиатрично заведение. Постановлението на прокурора действително е подлежало на обжалване пред по-горния прокурор, но той не притежава присъщите черти на „съд“ по смисъла на член 5 § 4 от Конвенцията.

36. Правителството не представя становище.

37. Съдът припомня, че член 5 § 4 гарантира на всяко лице, лишено от свободата си, правото да иска проверка от съд относно редовността на задържането си от гледна точка не само на вътрешното законодателство, но и на Конвенцията. За да представлява „съд“, органът на властта трябва да бъде независим от изпълнителната власт и от страните; той трябва също така да предоставя основни процесуални гаранции, съответни на характера на лишаването от свобода, за което става въпрос (*Върбанов*, цитирано по-горе, § 58 ; *Hutchison Reid*, цитирано по-горе, §§ 63 à 65).

38. Съдебният контрол постановен с тази разпоредба може да бъде включен в първоначалното решение за настаняване, ако то е взето от

орган, който представлява „съд“ по смисъла на член 5 § 4. Ако процедурата, следвана от органа, който е постановил настаняването не предоставя тези гаранции, вътрешното законодателство трябва да позволява ефективно средство за обжалване пред втори орган, предоставящ всички гаранции на съдебната процедура (*Върбанов, ibid.*).

39. В конкретния случай първоначалното настаняване на жалбоподателя е било постановено от районен прокурор, на когото са липсвали независимостта и безпристрастността, изисквани от член 5 § 4, доколкото той би могъл впоследствие да стане страна в съдебната процедура, целяща настаняването на жалбоподателя в психиатрично заведение (параграф 14 по-горе) (*Върбанов*, цитирано по-горе, § 60). Освен това, процесът на вземане на решение от този орган не е бил придружен с никаква процесуална гаранция. Впрочем, не е била предвидена възможност за обжалване срещу подобно настаняване съгласно вътрешното право, решението на прокурора е можело да бъде обжалвано единствено пред по-горния прокурор.

40. Съдът прави заключение, че необходимият контрол на законосъобразността на задържането не е бил нито включен в първоначалното решение за настаняване на жалбоподателя, нито осигурен от съществуващите възможности за обжалване.

41. Поради което следва, че е налице нарушение на член 5 § 4.

IV. ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

42. Според разпоредбата на член 41 от Конвенцията,

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна.“

A. Вреди

43. Жалбоподателят претендира 10 000 евро (EUR) за неимуществени вреди.

44. Правителството не представя становище.

45. С оглед на всички доказателства, с които разполага, и като се произнася по справедливост, съгласно член 41, Съдът счита, че следва да бъдат присъдени на жалбоподателя 2 000 EUR за обезщетение за неимуществени вреди.

Б. РАЗХОДИ И РАЗНОСКИ

46. Жалбоподателят претендира, също така, 3 255 EUR за разноските, направени пред националните съдебни органи и пред Съда, или 3 185 EUR адвокатски хонорар и 70 EUR пощенски и административни разходи. Той представя разчет за положеният труд от адвокатите си, за общо четиридесет и пет часа и половина, както и съответни оправдателни документи за извършените разходи, и иска, сумите присъдени от Съда да бъдат директно изплатени на адвокатите му.

47. Правителството не представя становище.

48. Съгласно съдебната практика, жалбоподателят може да получи възстановяване на разходите си само доколкото са действително установени, необходими и в разумен размер. В случая, като се съобразява с представените доказателства на неговото внимание и горе-упоменатите критерии, Съдът счита за разумно да присъди сумата от 900 EUR за всички разходи и я присъжда на жалбоподателя.

В. Лихва за забава

49. Съдът счита за уместно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Обявява*, жалбата за допустима ;
2. *Приема*, че е налице нарушение на член 5 § 1 е) от Конвенцията ;
3. *Приема*, че е налице нарушение на член 5 § 4 от Конвенцията ;
4. *Приема*
 - а) че държавата-ответник следва да изплати на сестрата на жалбоподателя в срок от три месеца от влизането в сила на решението, съгласно член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми като левова равностойност по курса, приложим в деня на плащането:
 - i. 2 000 евро (две хиляди евро), както и всички суми, дължими като данъци и такси, за неимуществени вреди;
 - ii. 900 евро (деветстотин евро), както и всички суми, дължими като данъци и такси от сестрата на жалбоподателя за разходи,

която следва да бъде изплатена по банковата сметка на представителите¹;

б) че от изтичането на горепосочения срок до изплащането на определените суми, върху тях ще се начислява проста лихва, равна на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, приложима през този срок, увеличена с три процента;

5. *Отхвърля* искането за справедливо обезщетение в останалата част.

Изготвено на френски език и съобщено писмено на 22 май 2008 г. съгласно член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик
Секретар

Пеер Лоренцен
Председател

¹ Изменено на 8 септември 2008 г. Думите „която следва да бъде изплатена по банковата сметка на представителите“ са били добавени.